

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Інститут Математики, Економіки, Механіки

Кафедра соціальної і прикладної психології

Д и п л о м н а р о б о т а

бакалавра

на тему: **«Особливості морального розвитку засуджених за злочини
різного ступеня тяжкості»**

«Features of moral development of prisoners incarcerated for graded offenses»

Виконала: студентка денної форми навчання

Напряму підготовки 6.030102 Психологія

Левченко Анастасія Володимирівна

Керівник доцент, к.психол.н.,

Коваль Г.Ш. _____

(підпис)

Рецензент доцент, к.психол.н.,

Кононенко О.І.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№____від _____ 2017 р.

Захищено на засіданні ЕК №

протокол №____від _____ 2017 р.

Оцінка _____/_____/_____

(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Голова ЕК

_____ Подшивалкіна В.І.

(підпис)

_____ Родіна Н.В.

(підпис)

Одеса – 2017

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОРАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗАСУДЖЕНИХ РІЗНОГО СТУПЕНЮ ТЯЖКОСТІ...7	
1.1. Поняття моральності в працях зарубіжних та вітчизняних психологів.....	7
1.2. Соціально-психологічні особливості засуджених за злочини різного ступеня тяжкості.....	14
Висновки до першого розділу.....	21
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОРАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗАСУДЖЕНИХ.....	22
2.1. Організація та методи дослідження.....	22
2.2. Індивідуально-психологічні особливості засуджених за злочини різного ступеня тяжкості.....	27
2.3. Аналіз морального розвитку у засуджених за злочини різного ступеня тяжкості.....	32
Висновки до другого розділу.....	51
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	56

ВСТУП

Актуальність дослідження. В даний час проблема формування і розвитку моральних якостей особистості викликає особливий науковий інтерес, обумовлений стрімкою трансформацією сучасного українського суспільства на психологічному і поведінковому рівнях. Напружена соціально-політична і економічна ситуації загрожують кризою духовності, спотворенням еталонних зразків поведінки, втратою моральних орієнтирів і, як наслідок, зростаючою криміналізацією населення.

Сучасне українське суспільство, як і будь яке інше, прийнято називати цивілізованим, тому що має дві найважливіші регулятивні системи – систему формального законодавства і систему моралі, яка, по суті, є первинною. Вхідні в першу систему права і обов'язки кожного громадянина, визначаються єдиним державним органом як формальний прояв другої системи – системи моральності, відповідної культурного рівня населення країни. При обліку цих систем формується певний стереотип поведінки - норма, прийнятна в тому чи іншому випадку (ситуації).

Одиниця суспільства в особі окремої особистості, має свої права та обов'язки, ввірені їй державним органом. На такому базисі особистість функціонує в суспільстві, як частина механізму, що виконує свою роль. Вона може формувати суб'єктивне розуміння стереотипів поведінки, і відповідності їм. Такі відмінності сформовані в теперішньому суспільстві шляхом змішання культурних, етнічних та інших аспектів груп населення у зв'язку з соціо-політичними діями. Однак, існує певна закономірність - приватна невідповідність тим чи іншим нормам типової моральної поведінки карається певного роду покараннями, як порушення законів в адміністративному або кримінальному контексті.

Особливості особистісних характеристик правопорушників, які відбувають покарання у виправних колоніях, є важливим, хоча багато в чому вже вивченим, предметом психологічних досліджень.

Особистісні характеристики злочинців з урахуванням диференціації скоєних ними злочинів вивчали: Ю.М. Антонян, С.М. Кудрявцев, М.І. Єнікєєв, В.О. Емінов тощо.

Загальні характеристики особистості злочинців, що відбувають довічне ув'язнення розглядались С.С. Поповим, Ю.М. Антоняном, Л.В. Вавиловою. В.С. Мухіна та О.О. Хвостів розглядали мотиваційну сферу довічно ув'язнених.

Результати дослідження моральності представлені в працях сучасних дослідників, таких як М.О. Бондаренко, А.Є. Воробйової, А.Б. Купрейченко, Н.О. Селезньову, В.С. Рибиною, Я.І. Яковлєва тощо.

Умови, фактори, закономірності морального розвитку особистості були досліджені в роботах Ж. Піаже, Л. Кольберга, Н. Айзенберг, Д. Реста, К. Гілліган, Д. Кребса, Е. Хіггінс, Е. Турієля, К. Хелкама, Л.І. Божович, С.Г. Якобсон, Б.С. Братуся, С.М. Карпової, А.І. Подільського, Є.В. Субботського.

Саме поняття «моральність» має різне розуміння в залежності від джерела і контексту його вживання. Його можна назвати «збірним» в момент вивчення його зв'язку з кримінальною поведінкою, так як в даному контексті знайденими параметрами стають морально-етичні особливості та рівні психоетичного розвитку особистості, ціннісні життєві орієнтації, цілепокладання, локус контролю особистості і т. д.

Однак, проблема моральної основи при скоєнні протизаконних дій у осіб, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі, з позиції психологічної науки вивчена недостатньо. Таким чином, актуальність дослідження полягає в необхідності поглиблення психологічних знань про моральність правопорушників з урахуванням диференціації скоєних ними злочинів.

Об'єкт дослідження: індивідуально-психологічні особливості.

Предмет дослідження: особливості морального розвитку осіб, засуджених за злочини різного ступеня тяжкості.

Метою дослідження є вивчення особливостей морального розвитку в осіб, засуджених за злочини різного ступеня тяжкості.

У відповідності з метою роботи були визначені наступні **завдання**:

1. Здійснити науково-теоретичний аналіз основних теоретичних підходів до дослідження моральності та соціально-психологічних особливостей засуджених

2. Виявити індивідуально-психологічні особливості засуджених за злочини різного ступеня тяжкості

3. Проаналізувати особливості морального розвитку у засуджених за злочини різного ступеня тяжкості

Для вирішення поставлених завдань використано комплекс методів дослідження:

– теоретичні методи: аналіз, узагальнення, систематизація – для узагальнення теоретико-методологічних підходів та визначення концептуальних засад дослідження;

– метод психолого-діагностичного дослідження використувані у вивченні смисложиттєвих і ціннісних орієнтацій у осіб, засуджених за злочини різного ступеня тяжкості: тестова методика діагностики морально-етичних особливостей особистості та рівня її психоетичного розвитку О.В. Сухих; методика «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С. С. Бубнов; тест "Смисложиттєві орієнтації" (методика СЖО) Д.О. Леонтьєва; методика діагностики соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потребній сфері О.Ф. Потьомкіної; скорочений варіант особистісного опитувальника Р. Кеттелла РР 13;

– методи математичної обробки – первинний статистичний аналіз.

Обраною **базою** емпіричного дослідження виступає: Південна виправна колонія № 51 в Одеській області. Вибірка: 44 засуджених за злочини різного ступеня тяжкості.

Практичне значення: практична значимість дослідження полягає в тому, що отримані дані о моральних характеристиках різних категорій злочинців можуть бути використані в пенітенціарних установах психологами, інспекторами, співробітниками виправних установ з метою прогнозування та профілактики протиправної поведінки.

Структура роботи. Загальний об'єм тексту складає 59 сторінок, з яких самого тексту – 55 сторінок. Робота містить вступ, 2 розділи, 5 підрозділів, 10 таблиць, 7 діаграм, висновки. Список використаних першоджерел складає 50 літературних джерел науково – методичного та періодичного характеру.

ВИСНОВКИ

1. Теоретичний аналіз дозволив зробити наступні висновки. Моральність – прояв психіки, що включає усвідомлення та реалізацію суспільних моральних норм, законів, правил поведінки, взаємини між людьми, їх моральні переживання, що регулюють життєдіяльність з метою досягнення єдності або погодженості суспільних, групових та особистих інтересів. Особистість засудженого – це інтегральна якість, що представляє комплекс соціально-демографічних, психологічних, кримінально-правових ознак, які прямо або опосередковано обумовлюють злочинну поведінку і характеризують суспільну небезпеку засудженого. До соціально-психологічних особливостей засуджених відносяться дефекти правосвідомості, ціннісно-нормативні орієнтації, специфіка структури мотиваційних конструктів, а також деякі конкретні психологічні якості.

2. У процесі дослідження були виявлені наступні індивідуально-психологічні особливості, що дозволяють охарактеризувати засуджених за крадіжки (ст.185 ККУ), в тому числі і крадіжки з насильством (ст.187 ККУ), як втікаючих від громадськості, маючих принциповість як відповідність «воровським законам». Вони слідують своїм спонуканням, не вважаються із суспільними правилами, погано контрольовані. Ув'язненим за тяжкі злочини (ст.121 ККУ) характерні владність, агресивність, конфліктність та схильність почуттям, холоднокрівність, бездумність, почуття провини, самобичування, знаходяться у владі настроїв, їм характерна внутрішня конфліктність уявлень про себе.

3. Аналіз особливостей морального розвитку засуджених за злочини різного ступеня тяжкості показав наступні результати.

1. Групі засуджених правопорушників за статтею 185 ККУ (крадіжки) та за статтею 187 ККУ (крадіжки з насильством) властиві прагнення до збільшення свого добробуту, але в діяльності їм важливо, щоб заняття було

цікавим. Вони критично оцінюють себе під впливом оточуючих з роз'яснень та вимог, рідко бувають справедливими та щирими з оточуючими. Також вони не проявляють турботу, зазвичай правдиві, але іноді можуть приховати справжній стан справ. Рідко володіють такими моральними якостями, які базуються на повазі до людей та самоповазі особистості, що призводить до зниження гідності людини.

2. У групі засуджених правопорушників за статтею 121 ККУ (тяжкі) виявлене негативне емоційне забарвлення сьогодення у поєднанні з марністю будь-яких зусиль для конструювання позитивного майбутнього, що є характерною ознакою індивідів, що перебувають у колонії протягом довгого строку. Ці засуджені прагнуть досягати результату в своїй діяльності всупереч усьому. А також бажають відчувати контроль над іншими людьми і багато на що готові заради цього. Рідко бувають самокритичними, прагнуть до переоцінки, майже не проявляють справедливості та турботу, від випадку до випадку, частіше тільки до своїх друзів. Майже завжди для таких людей характерна нещирість, фальш, малювання. Ніколи не бувають правдиві, незважаючи на аргументи інших. Та при викритті явної брехні продовжують брехати. Для них характерні недоброзичливість, відсутність такту при взаємодії, мало наявні принципівість та щирість. Профільною є егоїстична любов до себе і самоствердження будь-якими засобами з пригніченням особистості іншої людини.

Таким чином, отримані дані про моральні характеристики різних категорій злочинців можуть бути використані в пенітенціарних установах психологами, інспекторами, співробітниками виправних установ з метою прогнозування та профілактики протиправної поведінки. Також, дослідження морального розвитку може бути використане шкільними психологами для запобігання делінквентної поведінки учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Асмолов А.Г. Деятельность и установка / А.Г. Асмолов. – М.: Смысл, 2012. – 151 с.
2. Башкатов И.П. Психология групп несовершеннолетних правонарушителей (социально–психологические особенности). / И.П. Башкатов. – М.: “Прометей”, 1993. – 251 с.
3. Берн Э. Игры, в которых играют люди, люди, которые играют в игры. «Универсальная книга АСТ»./Э. Берн. – СПб.:Питер, 2013. – 397 с.
4. Божович Л. И. Проблемы формирования личности. / Л.И. Божович. – М.: Педагогика, 1995. – 264 с.
5. Большой психологический словарь / Сост и общ ред. Б.О. Мещеряков, В.И. Зінченко. – СПб.: Проім Еврознак, 2013. – 672 с.
6. Васильев В.Л. Юридическая психология: учебник. / В.Л. Васильев. – СПб.: Питер, 2014. – 655 с.
7. Даньшин І.М., Голіна В.В., Кальман О.Г. Кримінологія: Загальна та Особлива частини. // Підручник для студентів юрид. спец. вищ. навч. закладів. / За ред. проф. І.М. Даньшина. – Харків: Право, 2013. – 352 с.
8. Дроздов О.Ю. Проблеми агресивної поведінки особистості: навч. посіб. / О.Ю. Дроздов, М.А. Скок – Чернігів : ЧДПУ ім. Т.Г. Шевченка, 2015. – 156 с.
9. Занюк С.С. Психологія мотивації. / Занюк С.С. – К.: Либідь, 2013. – 304 с.
10. Зелинский А.Ф. Криминальная психология. / А.Ф. Зелинский. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 240 с.
11. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. / Е.П. Ильин – СПб.: Питер, 2015. – 512 с.
12. Карпінський К.В. Психологія життєвого шляху / К.В. Карпінський, – М.: Сенс, 2014. – 167 с.

13. Клейберг Ю.А. Психология девиантного поведения. / Ю.А. Клейберг. – М.: Сфера, 2013. – 160 с.
14. Коваленко А.Б. Соціальна психологія: Підручник / А.Б. Коваленко, М.Н. Корнєв – К.:Наука, 2009. – 345с.
15. Ковальов А.Г. Психологія особистості. / А.Г. Ковальов – М: Издательство «Просвещение». 1965. – 289 с.
16. Колишко А.М. Психологія самоставлення / А.М. Колишко, – М.: Сенс, 2014. – 102 с.
17. Конанко О.Л. Соціально–емоційний розвиток особистості. / О.Л. Конанко. – К.: Освіта, 1998. – 255 с.
18. Кримінальний кодекс України. Станом на 10 травня 2017р. [Електронний ресурс]. – http://kodeksy.com.ua/kriminal_nij_kodeks_ukraini.htm
19. Кудрявцев В.Н. Причинность в криминологии / В.Н. Кудрявцев. – М.: Юрид. лит., 1968. – 176 с.
20. Леонтьєв Д.О. Психологія сенсу: природа, будова, і динаміка смислової реальності / Д.О. Леонтьєв, – М.: Сенс, 2013. – 487 с.
21. Лефевр В.А. Алгебра совісті / переклад з англ., – СПб.: Когніто–Центр, 2013. – 426 с.
22. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – СПб.: Питер, 2012. – 352 с.
23. Менделевич В.Д. Психология девиантного поведения. / В.Д. Менделевич. – СПб.: Речь, 2015. – 445 с.
24. Москаленко В.В. Соціальна психологія: Підручник. / В.В. Москаленко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 688 с.
25. Немов Р.С. Психология: учебник для студентов высших учебных заведений / Р.С. Немов. – М.: Владос, 2015. – 651 с.
26. Нюттен Ж. Мотивация, действие и перспектива будущего / Ж. Нюттен. – М.: Смысл, 2014. – 607 с.

27. Олпорт Г. Личность в психологии: пер. с англ. / Г. Олпорт. – СПб: ЮВЕНТА, 2008. – 345 с.
28. Осницкий А.К. Психология самостоятельности: Методы исследования и диагностики. / А.К. Осницкий– Нальчик: Издат. центр "Эль-Фа", 1996. – 286 с.
29. Панферов В.Н. Психология человека. / В.Н. Панферов – СПб.: Речь, 2012. – 254 с.
30. Петровский А.В. Психологический словарь / А.В. Петровский, М.Г. Ярошевский. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
31. Петровский В.А. Личность: феномен субъектности. / В.А. Петровский – Ростов н/Д: Феникс, 1993. – 428 с.
32. Проблема субъекта в психологической науке / Под ред. А.В. Брушлинского, М.И. Володиковой, В.Н. Дружинина. – М.: Академический проект, 2013. – 320 с.
33. Психологія особистості: Словник–довідник. / За ред. П.П. Горностая, Т.М. Титаренко. – К.: Рута, 2011. – 320 с.
34. Психолого–педагогічні основи процесу самотворення особистості: монографія / Л.З. Сердюк, Т.М. Яблонська, І.В. Данилюк, О.І. Пенькова, Н.Д. Володарська. – К.: Педагогічна думка, 2015. – 197 с.
35. Психолого–педагогічні основи процесу самотворення особистості: монографія / Л.З. Сердюк, Т.М. Яблонська, І.В. Данилюк, О.І. Пенькова, Н.Д. Володарська; за ред. Л. З. Сердюк. – К.: Педагогічна думка, 2015. – 197 с.
36. Рабочая книга практического психолога: Пособие для специалистов, работающих с персоналом / Под ред. А.А. Бодалева, А.А. Деркача, Л. Г. Лаптева. – М.: Изд–во Института Психотерапии, 2011. – 640 с.
37. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие. / Д.Я. Райгородский. – Самара: Издательский Дом «БАХРАХ–М», 2011. – 672 с.

38. Ривман Д.В. Криминальная виктимология. / Д.В. Ривман. – СПб.: Питер, 2012. – 304 с.
39. Ривман Д.В. Виктимологические факторы и профилактика преступлений. / Д.В. Ривман. – Л.: Юрист, 1975. – 210 с.
40. Роджерс К. Теорія особистості / під ред. В. Лях, А. Хомик, – СПб.: Академія, 2005. – 220 с.
41. Ролло М. Екзистенціальна психологія / під ред. Ю. Овчинникова, – М.: Ексмо–прес, – 2001. – 451 с.
42. Рудик П.А. Мотивіповедінки діяльності. / Рудик П.А. – М.:Ідея, 1988. – 136 с.
43. Сірий А.В. Психологічні механізми функціонування системи особистісних смислів. / А.В. Сірий, – Кемерово: «Кузбассвуиздат», 2002. – 186 с.
44. Собчик Л.Н. Введение в психологию индивидуальности. / Л.Н. Собчик. – М.: ИПП–ИСП, 2010. – 512 с.
45. Соколова Е.Т. Самосознание и самооценка при аномалиях личности/ Е.Т. Соколова – М.: Изд–во МГУ, 1989. – 215 с.
46. Сосновский Б.А. Мотивационно–смысловые образования в психологической структуре личности: Автореф. дис. докт.психол.н. / Б.А. Сосновский – М. Изд–во НПО “МОДЭК”, 2012. – 30 с.
47. Тихонравов Ю.В. Екзистенційна психологія. / Ю.В. Тихонравов, – М.: Сенс, 1998. – 238 с.
48. Тюптя Л.Т. Соціальна робота (теорія і практика): Навч. посіб. / Л.Т. Тюптя, І.З. Іванова. – К.: ВМУРОЛ «Україна», 2014. – 415 с.
49. Фрейджер Р., Фейдімен Д. Теорії особистості та особистісний ріст. / Р. Фрейджер, Дж. Фейдімен, – СПб.: «Пітер», 2002. – 690 с.
50. Цигульська Т. Ф. Загальна та прикладна психологія: Навчальний посібник. / Т. Ф. Цигульська– К.: Наукова думка, 2014. – 192 с.